
НОВИ КНИГИ

НОНКА БОГОМИЛОВА

ДЕЙСТВИТЕЛНОСТТА НА НЕДЕЙСТВИТЕЛНОТО

Това интригуващо заглавие носи последната (засега) монография на **Андрей Лешков**, трета от силната петилетна серия след *Светът като творба. Философия и естетизъм* (2014 г.) и *Ауратично и театрично. Основни светогледни тематизми на модерното естетическо мислене* (2017 г.). Сполуките в тези монографии бяха отразени в публикувани отзиви на едни от най-авторитетните наши изследователи в областта на културологията и естетиката: проф. Владимир Градев, проф. Иванка Стъпова, доц. Мая Иванова.

Монографията *Действителността на недействителното. Изследвания за естетическото себеосмисляне на модерността* (2019 г., изд. НМА „Проф. Панчо Владигеров“, 470 стр.) е обемно изследване в пет глави, а библиографията, наброяваща няколко стотици източника на български, английски, немски, френски и руски език (с. 428–470) свидетелства за широката ерудиция на автора във и около изследваната сфера.

Мащабният замисъл на труда е свързан с анализ на съвременните естетика и изкуство в качеството им на инструменти за себеосмисляне и себепреживяване на Модерността в хоризонта на една „естетическа“ антропология, проблематизираща „участта човешка“. Неслучайно понятието „участ човешка“ е едно от най-често срещаните в продължение на целия труд: осмислянето на основни естетически понятия – присъствено и представимо, изкуство, идеално – и на тяхната съвременна динамика, се реализира в контекста и на фона на културните колизии, белязали тази участ в етапа на Модерността. Монографията достоверно пресъздава и критично анализира тези културни колизии в качеството им на уязвяващи „представимото“, идеалното: доминацията на масовидното/тълпата; на техническото/инструменталното; изгубената диалогичност, самотата, скуката; утопийността, кичовизирането и обезмълвяването като качества на „тук и сега“ всекидневното (с.288), продуциращи „злочаквено израждане“ на изкуството (с. 83).

На задълбочен и ценностно мотивиран критичен анализ са подложени и културните форми, чрез които се осмисля „драмата на участта човешка“ (с. 67) и по-специално естетиката и философията (с. 290–303): овсекидневяване; изгубен вкус към истината и универсалните ценности/идеали, които създават смисъл; разкъсване на връзката между слово и действие/поведение; конформизъм по отношение на Порядъка; шутовство – отричане на традицията, всекритичност. Тази важна критична линия в труда не му придава дух на отрицание и негативизъм, тъй като авторът я използва за конструиране на нейния контрапункт – една позитивна визия за „пребъждане“ на представимото (идеалното, недействителното) и формите на неговото осмисляне: изкуството, естетиката и философията, а чрез тях/покрай тях – и на действителното/жизнената реалност.

Сред елементите на тази оптимистична „ре/конструкция“ авторът с аналитична проникновеност поставя следните фундаментални концептуални задачи: преодоляване на дихотомииите самобитийно–множествено, принуда–свобода; надмогване на

„танатичния естетизъм“ (с. 220) на хуманитаристиката, като от смъртта на Бога, на автора, на субекта и на обекта, провъзгласен от нея, се породи една нова, „жизнена“ концептуалност; тълкуване на метафората „руина“ в Хегелов смисъл – като условие за бъдене (с. 214); тематизиране на логоса на смъртта откъм логоса на живота (с. 240); логосът да бъде и диа-логос, а живеенето-в-другите – форма на смислово себесътворяване (по Д. Зашев, с. 379).

Друг позитивен момент е, че както критичната, така и конструктивната линия, не са очертани рязко и ясно, чрез директно формулирани тези или декларативни похвати, а ненатрапчиво „изплуват“ от и чрез идеи и размишления както на класически и съвременни философи (Платон, Хераклит, Декарт, Бейкън, Хегел, Кант, Зимел, Бенямин, Ницше, Лукач, Касирер, Хайдегер, Дерида, Лакан, Фуко, Барт и мн. други, сред тях и български), така и на творци на изкуството и литературата – Достоевски, Джойс, Зюскинд, Набоков, чрез анализ на творбите на Ботичели, Липи, Бош, Брюгел... В тези анализи се открояват и своеобразни литературоведски, или по-скоро литературно-философски сполуки и попадения, свързани не само с проникновените анализи на философстващата литература – „Кротката“ на Достоевски, „Портрет на художника“ на Джойс, „Парфюмът“ на Зюскинд, – но също така и с оригиналните размисли върху есеистичния жанр (есетата на Лукач, на Мутафов) като своеобразен хибрид между философия и литература.

На основата на тези литературно-философски анализи в монографията устремно нахлува силна философско-антропологична и екзистенциалистка струя, която открива все нови и нови пластове в широко обследвани и дискутирани понятия като „любов“, „смърт“, „душа“, „диалог“, „надежда“, „вяра“, „отчаяние“, „самота“, „бунт“ и чрез тях внася нови нюанси в разбирането и надмогването на „участта човешка“.

В контекста на основния „естетически“ фокус тук са разгледани и редица други актуални за съвременното въпроси, сред които специално внимание заслужава дихотомията „секуларизация–ресаκραлизация“, в анализирането на която авторът стига до разискване и формулиране на интересни теми и тези като например идеята за виртуалното като своеобразен заместител/сурогат на религиозно-отвъдно-сакрално, както и за „поглъщането“ му в други културни феномени.

Естествено е в такава сложно като замисъл и „архитектоника“ изследване с безспорни изследователски качества да има аспекти и идеи, които пораждат дискусивно поле, мотивират коментари и въпроси, провокират и несъгласия. Така например в критичните тези, визиращи състоянието на съвременното изкуство, естетика, философия, човешка участ някои еднозначно негативни квалификации авторът би могло да допълни с по-солиден аналитично-обяснителен дискурс. Същевременно критичният анализ на изследваните естетически/философски феномени би могло да е в по-голяма степен диференциран и нюансиран, ситуиран в конкретно време и култури: използваното от автора понятие „Модерност“, макар и с установен изследователски статус, в случая звучи твърде общо и абстрактно.

Зад множеството историко-философски и литературно-философски тези, позовавания, дълги цитати, зад богатата философска култура и ерудиция на доста места в труда остава безмълвен или твърде тих и нечуваем за читателя гласът на автора; пета глава на монографията, в която той звучи по-ясно и отчетливо, преценявам като нейната най-силна част. Тук и посланията на изследването са по-силни и убедителни, което не би могло да се каже в същата степен за други глави на монографията – в

някои от тях преобладава излишно сложният и на места маниерен език, съчетан с нелеко установимите връзки между отделните части/фрагменти на труда.

Макар някои от тези проблеми да затрудняват достигането на посланието на книгата до по-широк кръг читатели, сигурно е, че специализираната аудитория в сферата на философията и по-специално на естетиката ще получи в библиотеките си теоретично интересно и информативно четиво, което буди размисъл, предлага диалог и дава добър шанс на един по-различен поглед към някои конвенционални понятия и идеи в естетиката.

НИНА ДИМИТРОВА МНОГОЛИКОТО БИТИЕ НА ЧОВЕКА

Книгата на **Добрин Тодоров „Многоликото битие на човека и новото световъзприятие на съвременния човек“** (София, издателство „Парадигма“, 2019) обхваща разностранните и многоаспектните размишления на автора по тази вечна тема. Интересна за читателя е тя с това, че съчетава множество изследователски нива, занимавайки се и с „последните“ въпроси, но също и с неща от злободневието. Така например тя първо разглежда философската тема за *човека като проект*, по-нататък обговаря *проектирането като изконна човешка дейност и предназначение*, а накрая стига и до *подаването и печеленето на научни проекти*. Едновременно и е и специализирана, и по-достъпна, без последното да причинява загуба на качеството на изследване. Неизбежно включва и етически, и социологически, и социално-философски и социално-психологически тип проучвания. Не е построена въз основа на обичайния принцип на разглеждане на антропологическата проблематика – групиране на размишленията по големите теми за човека – неговото място в Космоса, отношенията му с Бога и с природата, любовта, страха, смъртта и пр., макар и този ракурс да присъства. Не е и историко-философско обглеждане на идеите за човека от древността до днес, въпреки че историческият план е широко застъпен в първата част, която коментира избрани ключови фигури във философската антропология. Книгата успява да „спои“ различните текстове, писани в продължение на две десетилетия, в едно монографично цяло с ясно отчленена структура. Мотивираща разсъжденията на автора с постоянната му констатация за криза в усещанията за човечност/човешкост в съвременността и целите, които той си поставя, са да представи важни черти в *световъзприятието* на човека в днешния свят, да анализира някои особености на *ценностните* ориентири и на *нравите* в съвременното общество, да посочи опасни насоки в мисленето и поведението на днешни хора, за които те може би не си дават сметка, както се казва в увода на книгата.

И така, първата част, вече стана ясно, е „историческа“; в нея се съпоставят и противопоставят есенциалистският и екзистенциалистският подход в изследването на антропологичната проблематика, коментират се наличните мисловни традиции в разглеждането на човека – човекът като зависимо и като независимо същество, като антропоцентрично и космоцентрично, като рационално и ирационално, и т.н., и т.н., обилно подкрепени от съответните идейни образци от историята на философската антропология. Но моята задача тук не е да преразказвам книгата, а да провокирам интереса на читателя към нея и аз ще се помъча да направя това с отделни места от нея, които са ми оказали особено впечатление. Едно от тях е анализът на *човешката ситуация*, на нейната универсалност и неповторима индивидуалност еднов-